

บทที่ 5

การเสริมสร้าง และปลูกฝังคุณธรรม
และจริยธรรมสำหรับบุคลากรศึกษาพิเศษ

บทที่ 5

การเสริมสร้าง และปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมสำหรับครูการศึกษาพิเศษ

5.1 การเสริมสร้างและปลูกฝังคุณธรรม

มนุษย์ทุกคนเมื่อแรกเกิดเปรียบเสมือนผ้าขาวที่สะอาด พร้อมทั้งจะให้จิตรกรวาดภาพและระบายสีส้นเพื่อให้เกิดลวดลายที่งดงามมีคุณค่าเป็นที่ชื่นชมแก่ผู้พบเห็น ต้องการที่จะได้ไว้ในครอบครอง จิตรกรจึงเปรียบได้กับบุคคลที่ปลูกฝังคุณธรรมให้กับมนุษย์ในสังคม ปลูกฝังให้เป็นคนดีมีคุณค่าช่วยสร้างสังคมให้เจริญรุ่งเรือง ในทางตรงข้าม ถ้าผ้าขาวผืนนั้นถูกวาดภาพและระบายสีส้นด้วยจิตรกรที่ไม่มีความสามารถ ไม่มีความตั้งใจในการทำงาน ผ้าขาวก็จะหมดคุณค่า ไม่มีประโยชน์และไม่มีใครต้องการ จิตรกรผู้นี้เปรียบเสมือนผู้ที่ปลูกฝังความชั่วร้ายให้แก่มนุษย์จนเป็นผู้ที่บ่อนทำลายสังคมไม่ให้ความมีความสุข ฉะนั้นถ้าเราต้องการให้มนุษย์ทุกคนซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุดในโลกเป็นคนดีมีคุณค่า เราต้องช่วยกันปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดในตัวมนุษย์ส่วนใหญ่ให้ได้ นั่นหมายถึงเราต้องปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมอย่างถูกวิธี ซึ่งควรปฏิบัติตามวิธีต่อไปนี้

1. บิดามารดาและทุกคนในครอบครัวต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี โดยปฏิบัติตามตามคำสอนในศาสนาที่ตนนับถือ เด็กทารกจะมีจิตใจและความรู้สึกนึกคิดที่ดีตั้งแต่มารดาปฏิสนธิในครรภ์ของมารดาขณะตั้งครรภ์มารดาจึงควรมีจิตใจที่ดี เยือกเย็น สุขุม เมื่อเด็กคลอดออกมาจะได้เป็นคนที่มื่ออารมณ์สดชื่น แจ่มใส เยือกเย็น สุขุม เช่นกัน และในขณะที่เด็กกำลังเจริญเติบโต เด็กเป็นนักเรียนแบบที่ดีเป็นวัยที่กำลังแสวงหาแบบอย่าง คนในครอบครัวจึงควรแสดงความมีคุณธรรม และจริยธรรมให้เด็กเกิดความประทับใจ พร้อมทั้งจะประพฤติปฏิบัติตามเป็นคนดีที่สังคมและชาติบ้านเมืองต้องการ เมื่อเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต เขาก็จะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกหลานสืบต่อไป เป็นวัฏจักรแห่งการสืบทอดคุณธรรมและจริยธรรม

2. บุคคลที่มีคุณธรรมและจริยธรรม ควรได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสังคม อันเป็นรางวัลแห่งการประกอบความดี แสดงให้เห็นว่าคุณธรรมและจริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมและยังเป็นแรงบันดาลใจ เป็นกำลังใจให้บุคคลทั่ว ๆ ไปเร่งรีบที่จะสร้างความเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรม ให้เกิดขึ้นกับตนเองอีกด้วย ในทางตรงข้าม บุคคลใดประพฤติตนนอกกรอบแห่งคุณธรรมและจริยธรรม สมควรได้รับการลงโทษตามความผิดนั้น เป็นตัวอย่างให้บุคคลที่ กำลังจะประพฤติตนนอกกรอบเกิดความหวาดกลัว หันมาปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม

3. ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับชั้น ตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นสูงสุดของการศึกษา ควรบรรจุรายวิชาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมไว้ให้นักเรียนและนักศึกษาได้เรียนรู้ และฝึกปฏิบัติตนอย่างจริงจัง ครูอาจารย์ที่ควบคุมต้องเข้มงวดไม่ปล่อยปละละเลย และต้องเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติด้วย

4. ผู้ที่มีหน้าที่อบรมสั่งสอนคุณธรรมและจริยธรรม เช่น บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ และครูอาจารย์ ต้องมีความรู้และความเข้าใจในคุณธรรมและจริยธรรมนั้นอย่างถูกต้อง รวมทั้งมีวิธีการปลูกฝังอย่างเหมาะสม เพื่อไม่ให้ผู้ที่ได้รับการปลูกฝังนำคำสอนหรือตัวอย่างที่ผิด ๆ ไปปฏิบัติ เพราะจะทำให้เกิดผลเสียหายอย่างร้ายแรงต่อตนเองและผู้อื่น

5. เมื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่บุคคลใดแล้ว ควรมีการติดตามผลเพื่อสำรวจว่าบุคคลนั้นนำคุณธรรมและจริยธรรมไปปฏิบัติจริงหรือไม่ ถูกต้องหรือไม่ ถ้าไม่เป็นไปตามที่อบรมสั่งสอนไป จะได้ให้คำแนะนำหรือกล่าวตักเตือนได้ทันท่วงที ไม่ให้ปฏิบัติแบบผิดๆ จนเกิดความเสียหายแก่ตนเองและผู้อื่น

6. การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ต้องให้คำแนะนำและตักเตือนอย่างสม่ำเสมออย่าทิ้งระยะไปนาน เพราะอาจจะทำให้ความชั่วประชิดตัวบุคคลนั้นได้เร็ว เนื่องจากการทำความชั่วนั้นสามารถทำได้ง่ายกว่าความดี การทำความดีต้องใช้ความอดทนและการขมใจเป็นอย่างมาก แต่อย่าอบรมสั่งสอนอย่างพร่ำเพรื่อ เพราะผู้ถูกอบรมจะเกิดความเบื่อหน่ายหรือรำคาญ

7. ผู้ที่มีหน้าที่ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่บุคคลอื่นนั้น ต้องปฏิบัติหน้าที่นี้ด้วยความรักและความจริงใจ ไม่ทำเพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนหรือเสแสร้ง มีความปรารถนาที่จะให้บุคคล สังคม และประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรือง

8. โรงเรียนเป็นสถานที่ที่เด็กจะมีความผูกพันใกล้ชิดเป็นอันดับสองรองจากครอบครัว ครูและเพื่อนมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการปลูกฝังคุณธรรม เด็กจะศรัทธาและเคารพในตัวครู ครูจึงควรประพฤติตนเป็นแบบอย่าง ครูต้องว่ากล่าวตักเตือนเด็กทุกครั้งเมื่อเห็นว่าเด็กกำลังประพฤติตนผิดศีลธรรมอันดี และโน้มน้ำหนักจิตใจของเด็กเมื่อเด็กกำลังเห็นผิดเป็นชอบ ส่วนเพื่อนก็มีความสำคัญไม่แพ้ครู ถ้าคบเพื่อนดีก็จะชักชวนไปในทางที่ดีมีคุณธรรมและจริยธรรม ถ้าคบเพื่อนชั่วก็จะชักชวนไปในทางชั่ว สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น

9. ครูผู้สอนทุกวิชาไม่ควรคิดว่าการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมไม่ใช่หน้าที่ของตน ขณะปฏิบัติการสอนครูผู้สอนทุกวิชาควรให้คำแนะนำ และปลูกฝังพฤติกรรมที่ดีให้แก่เด็ก และช่วยกันแก้ไขปรับปรุงเมื่อเห็นเด็กแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

(วศิน อินทสระ, 2539 : 8 - 10)

พระมหาอติศร (2540 : 58 - 61) กล่าวถึงการปลูกฝังคุณธรรมว่า

คุณธรรม เป็นสิ่งจำเป็นที่สำคัญอย่างมากสำหรับอาชีพครู คุณธรรมของครูจะช่วยเสริมให้ครูประสบกับอุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นผลให้การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพครูไม่ประสบความสำเร็วจนในชีวิตเท่าที่ควร

ท่านพุทธทาส มีทัศนะเกี่ยวกับคุณธรรมครูว่า ครูจะต้องมีคุณธรรม 4 ประการตามพระพุทธรองค์ ดังนี้คือ

1. พระวิสุทธิคุณ คือ ครูจะต้องมีจิตบริสุทธิ์ปราศจากกิเลส ปราศจาก โลภะ โทสะ โมหะ ไม่อาฆาตพยาบาท รู้จักการให้อภัย และมีมุทิตาจิตต่อศิษย์
2. พระปัญญาคุณ คือ ครูจะต้องมีปัญญาที่เฉียบแหลม สามารถช่วยแก้ปัญหาให้แก่ศิษย์ได้
3. พระกรุณาธิคุณ คือ ครูจะต้องมีความเมตตากรุณาต่อศิษย์
4. ขันติ คือ ครูจะต้องมีความอดทนต่อความเหน็ดเหนื่อยทั้งร่างกายและจิตใจ

ท่านปัญญาบัณฑิตภิกขุ ได้กล่าวว่าครูจะต้องมีคุณธรรม 4 ประการ เพื่อสร้างพื้นฐานทางจิตใจของการเป็นครูที่มีคุณธรรม ดังนี้

1. ความซื่อสัตย์ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ต่อตัวเองและหน้าที่

2. วินัย ได้แก่ การรู้จักการฝึกควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมของครูให้ได้
3. ขันติ ได้แก่ วิธีการฝึกความอดทนและความใจเย็นของครู
4. จาคะ ได้แก่ วิธีการฝึกให้รู้จักเสียสละเพื่อศิษย์ และมีน้ำใจในการให้ความช่วยเหลือแก่ศิษย์โดยไม่หวังผลตอบแทน

ท่านวอร์ธมโมภิกขุ ได้กล่าวว่า คุณธรรมที่ทำให้บุคคลเป็นครูที่สมบูรณ์ได้มี ดังนี้คือ

1. ครูต้องเป็นผู้ที่มั่นใจเรื่องวิญญาณ เพราะครูเป็นผู้นำในทางวิญญาณ มีหน้าที่ยกระดับจิตใจของเยาวชนให้สูงขึ้น โดยครูจะต้องถือว่าเป็นความรับผิดชอบของครูโดยตรง

2. ครูต้องมีธรรมะ ธรรมะสำหรับครูจะช่วยให้ครูทำหน้าที่อบรมสั่งสอนเยาวชนให้ได้ผลเต็มที่ นั่นคือ ครูต้องมีความอหิงสา มีปิติปราโมทย์ หล่อเลี้ยงชีวิตครูให้ชุ่มชื้น มิฉะนั้นชีวิตครูจะเสื่อมระอาและน่าเบื่อหน่าย

3. ครูต้องเป็นพระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์ คือ บุคคลผู้อุทิศตนเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น อุดมคติของพระโพธิสัตว์ว่า “เราจะยอมลำบากเพื่อให้ผู้อื่นสบาย” พระโพธิสัตว์ยึดถือคุณธรรม

4. ประการ ที่ครูควรยึดถือปฏิบัติ คือ

- 1) สุทธิ คือ ความบริสุทธิ์ ถ้ามีอยู่ในดวงจิตของครู จิตของครูจะบริสุทธิ์ สะอาด ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ ไม่เห็นแก่ตัวโดยความโลภและกอบโกยไม่มีความอาฆาต พยาบาท มีแต่การให้อภัย และมีมุทิตาจิตในศิษย์

- 2) ปัญญา มีปัญญาสว่างไสว เพื่อเป็นการแก้ปัญหาของตัวเองและศิษย์ ครูควรใช้ปัญญาเพื่อปรับปรุงและส่งเสริมให้ศิษย์ด้วยความเสียสละ

- 3) เมตตา ในจิตใจของครูมีเมตตาอันไม่มีที่สิ้นสุด ครูจะต้องให้ความเมตตาต่อศิษย์ แม้การอบรมสั่งสอน ตักเตือน และการลงโทษ ก็ควรใช้ความเมตตาเป็นหลัก

- 4) ขันติ คือ การยอมเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อเยาวชนของโลก ครูจะต้องอดทนต่อความเหน็ดเหนื่อยทั้งทางกาย ทางจิต และทางวาจา โดยมีความคิดเสมอว่า เราเป็นครูของโลก เป็นครูตามรอยพระบาทของพระพุทธเจ้า อุปสรรคต่าง ๆ เป็นเพียงมารที่ผ่านเข้ามาทดสอบความอดทนของเรา ผู้ที่ขาดความอดทนยอมจะพ่ายแพ้และหลีกหนีไป เจ้าพระยา-

พระเสด็จสุเรนทราธิบดี ได้ให้พรคนว่า ครูจะต้องยึดหลักธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แก่ สัตตสัทธรรม คือ ธรรมอันดี 7 ประการ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นครูมีดังนี้

1. ศรัทธา ครูพึงสร้างศรัทธาในอาชีพครู และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพครู
2. นิริ ครูพึงเกิดความละเอียดใจในการกระทำบาปทั้งปวง
3. โอตตปปะ ครูพึงเกรงกลัวต่อไปในการกระทำการทุจริตทั้งทางกาย วาจาและใจ
4. พานุสัจจะ ครูพึงหาความรู้ใส่ตนให้มากที่สุดเป็นนักปราชญ์ให้ได้
5. วิริยะ ครูพึงสร้างความขยันหมั่นเพียรในการสั่งสอนและอบรมศิษย์
6. สติ ครูพึงมีสติรอบคอบ ไม่ประมาท และมีความรับผิดชอบ
7. ปัญญา พึงมีสติปัญญาอันฉลาด ศึกษาความรู้ต่าง ๆ ด้วยความเข้าใจแล้ว

สามารถนำมาถ่ายทอดให้แก่ศิษย์ได้

ความสำคัญของคุณธรรม

คุณธรรมมีความสำคัญต่อบุคคล สังคมและชาติบ้านเมือง สังคมใดมีสมาชิกของสังคมที่ไร้คุณธรรมจำนวนมาก สังคมนั้นมีความสับสนวุ่นวาย ยากแก่การพัฒนา ในสังคมครูก็เหมือนกัน หากผู้ประกอบวิชาชีพครูเป็นผู้ไร้คุณธรรม นอกจากจะทำให้ตนเองและสถาบันวิชาชีพตกต่ำแล้ว ยังจะทำให้สังคมและชาติบ้านเมืองต้องมัวหมองไปด้วย เมื่อก้าวโดยรวบยอดแล้ว ครูที่มีคุณธรรมย่อมก่อให้เกิดประโยชน์มากมาย คือ

1. ประโยชน์ด้านตัวครู
  - 1.1 ทำให้ครูมีความเจริญก้าวหน้าและมีความมั่นคงในงานอาชีพ
  - 1.2 ได้รับคำยกย่องสรรเสริญจากบุคคลทั่วไป เป็นที่เคารพรักใคร่ของศิษย์
  - 1.3 มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ไร้ภัยอันตรายใด ๆ เพราะแวดล้อมด้วยความรักความนับถือจากศิษย์และประชาชนทั่วไป
  - 1.4 ครอบครัวมีความสุขอบอุ่นมั่นคง ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ฝืดเคือง
2. ประโยชน์ด้านสถาบันอาชีพ
  - 2.1 ทำให้ชื่อเสียงของคณะครูเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสของปวงชน

- 2.2 ทำให้งานวิชาชีพครุมีความเจริญก้าวหน้าไปในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ทางวิชาการ องค์กร หรือสมาคม เป็นต้น
- 2.3 สถาบันการศึกษามีความเจริญก้าวหน้า เพราะได้รับการช่วยเหลือจากประชาชนด้วยความจริงใจ

3. ประโยชน์ด้านสังคม / ชุมชน

- 3.1 สมาชิกของสังคมเป็นคนดีมีคุณธรรมสูง รู้จักสิทธิและหน้าที่อย่างถูกต้อง
- 3.2 สังคมมีสันติสุข เพราะสมาชิกของสังคมมีคุณธรรม
- 3.3 สังคมได้รับการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้าน

4. ประโยชน์ด้านความมั่นคงของชาติ

- 4.1 สถาบันชาติ ศาสน์ กษัตริย์ มีความมั่นคง เพราะประชาชนมีความรัก ความเข้าใจและเห็นความสำคัญอย่างแท้จริง
- 4.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาติมีความมั่นคงถาวร เพราะครูได้อบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

คุณธรรมหลัก 4 ประการสำหรับคนไทย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้ทรงพระราชทานหลักคุณธรรมสำหรับคนไทยไว้ 4 ประการ คือ

“.....คุณธรรมที่ ทุกคนควรจะศึกษา และน้อมนำมาปฏิบัติอยู่สี่ประการ คือ ประการแรก คือ การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติ แต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

ประการที่สอง คือ การรู้จักข่มใจตัวเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดี

ประการที่สาม คือ การอดทน อดกลั้น และอดออม ที่จะไม่ประพฤตีสว่างทุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด

ประการที่สี่ คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

คุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและบำรุงให้มีความงอกงามขึ้นโดยทั่ว ๆ กันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุขความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคง ก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์

คุณธรรมทั้งสี่ประการตามที่อัญเชิญมานี้ ความจริง ก็คือ ขรวาจาธรรม ธรรมของผู้ครองเรือน อันเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้านั่นเอง เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือนทุกคน ครุในฐานะที่เป็นผู้ครองเรือนด้วยกัน จึงจำเป็นต้องนำหลักธรรมนี้ไปยึดถือปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นด้วยเช่นเดียวกัน

ความสำคัญของคุณธรรมต่อครู

1. ครูในฐานะเป็นคนดีคนหนึ่ง ในสังคม จำเป็นต้องมีคุณธรรมจริยธรรมเยี่ยงคนดีทั่วไป ดังนั้นคนดีโดยทั่วไปในสังคมเขาประพฤติปฏิบัติเช่นใดครูก็ควรจะทำเช่นนั้น

2. ครูในฐานะที่อยู่ในอาชีพและวงการที่ได้รับการยกย่องนับถือจากคนไทยและสังคมไทยมาแต่โบราณกาล จำเป็นต้องดำรงรักษาภาพดังกล่าวเอาไว้ด้วยการยึดถือปฏิบัติและดำรงตน เช่น ครูดีของไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน นั่นคือสิ่งที่ต้องดำรงตนให้เพียบพร้อมอยู่ด้วยความดีมีคุณธรรมอยู่ตลอดเวลา

3. ครูในฐานะเป็นผู้สอนคน สร้างคนให้เป็นคนดีและพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า ครูจึงมีพันธกิจที่จะต้องการทำตัวเองให้ดี ให้มีความเป็นมนุษย์ให้น่ายกย่องนับถือเสียก่อนจึงจะไปสอนคน สมดังคำกล่าวที่ว่า “จะสอนสิ่งใดแก่ใครก็จะต้องสร้างสิ่งนั้นให้มีขึ้นในตัวเราเสียก่อน” หากไม่แล้วก็จะเข้าทำนองแม่ปูสอนลูกปูหรือครูเป็นตัวแบบที่บูดเบี้ยวเสียเอง เช่นนี้แล้ว จะไปสอนศิษย์ให้เป็นคนดีมีคุณธรรมได้อย่างไร

(โกลินท์ รั้งยาพันธ์, 2530 : 30 - 31)

ปัญหาของคุณธรรมกับความเป็นครู

ปัญหาทางด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมของประชาชนและเยาวชนเป็นปัญหาที่น่าวิตกอย่างยิ่งเพราะปัญหาที่เกิดขึ้นมานี้ มิได้ส่งผลกระทบต่อความเสื่อมเสียของครูเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังเป็นอันตรายอย่างใหญ่หลวงต่อความมั่นคงของประเทศชาติ โดยส่วนรวมด้วยเหมือนกัน ปัญหาดังกล่าวพอสรุปได้ คือ

1. ปัญหาอาชญากรรม
2. ปัญหาสังคม
3. ปัญหาการประพฤติผิดนอกจารีตขนบธรรมเนียมประเพณี

ปัญหาตามที่ยกมากล่าวสืบเนื่องมาจากเยาวชนขาดคุณธรรม อันเป็นความดีงามของเยาวชน ควรประพฤติปฏิบัติด้วยจิตสำนึกอันมีเป้าหมายว่า เป็นการทำความดีอันเป็นที่ยอมรับของสังคม

การที่เยาวชนของชาติขาดคุณธรรม เป็นปัญหาสืบเนื่องมาจากการสร้างจริยธรรมอันไม่ถูกต้องในเบื้องต้น การสร้างจริยธรรมเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่บุคคลได้เรียนรู้มาจากสังคม การสร้างจริยธรรมของบุคคลจะต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นไปตามขั้นตอนซึ่งมีอยู่ 6 ขั้นตอน คือ

1. การกระทำที่ดี ถูกต้องไม่ถูกลงโทษ
2. การกระทำที่ดี ถูกต้องจะได้รับรางวัล
3. การกระทำที่ดี ถูกต้องเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น
4. การกระทำที่ดี ถูกต้องจะต้องไม่ผิดกฎหมายและไม่ผิดระเบียบสังคม
5. การกระทำที่ดี ถูกต้องจะต้องมีเหตุผล
6. การกระทำที่ดี ถูกต้องเป็นไปตามอุดมคติ

การพัฒนาทางจริยธรรมทั้ง 6 ขั้นตอนของบุคคลจะเป็นไปตามขั้นตอน หากเด็กอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี เห็นแบบอย่างที่ดี ได้รับการอบรมสั่งสอนมาอย่างดี จริยธรรมจะได้รับการพัฒนาการถึงขั้นที่ 5 หรือขั้นที่ 6 ได้ แต่หากว่าเด็กอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี จริยธรรมจะได้รับการพัฒนาได้น้อยมาก จะได้พัฒนาเพียงขั้นที่ 2 หรือ ขั้นที่ 3 เท่านั้น

ดังนั้น เมื่อเด็กทั้งหลายเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ก็จะเป็นผู้ใหญ่ที่ขาดจริยธรรมใน
ขั้นสูงอันเป็นผลทำให้ขาดคุณธรรมและเป็นเหตุทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวได้

เนื่องจากสภาพปัจจุบันในทางสังคมไทย ซึ่งทุกคนดำเนินชีวิตในลักษณะที่มีการ
แก่งแย่งชิงดีทั้งทางเศรษฐกิจสังคม อันเป็นผลเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของ
โลก เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลในสังคมอย่างกะทันหัน จึงทำให้บุคคล
ปรับตัวไม่ทัน ทำให้เกิดกิเลสคือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์
มากขึ้น โครงสร้างทางจริยธรรม ก็พลอยหวั่นไหวตามไปด้วย

ค่านิยมของสังคมไทยก็เปลี่ยนแปลงด้วย จากที่เคยยกย่องนับถือคนที่มีคุณธรรม
ประจำใจสูง ก็เปลี่ยนกลับมายกย่องนับถือคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ทำให้บุคคลต้องมุ่งกัน
ประกอบอาชีพทุกอย่าง โดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนหรือความเสียหายของคนในสังคมเดียว
กัน

ส่วนผู้ที่เป็นครูซึ่งได้อยู่ในภาวะที่คล้ายคลึงกัน เพราะครูย่อมได้รับอิทธิพลจาก
สังคม ทำให้การดำเนินชีวิตไม่ต่างไปจากผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ มากนัก ถึงจะอย่างไรก็ตาม
ในส่วนตัวเองก็มีปัญหาคุณธรรมเหมือนกัน ปัญหาคุณธรรมสำหรับครู อาจสรุปได้ดังนี้ คือ

1. ความต้องการของครู เป็นอุปสรรคต่อการสร้างคุณธรรมของครู
2. ความเห็นแก่ตัวของครู เป็นปัญหาสำหรับคุณธรรมของครู
3. การลืมตัวของครู เป็นปัญหาสำหรับคุณธรรมของครู

(พระมหาอดิศร, 2540 : 139 - 140)

5.2 การเสริมสร้าง และปลูกฝังจริยธรรม

ชัยพร วิชชาวุธ และ อีระพร อุวรรณโณ (2525 : 22 - 35) เสนอวิธีปลูกฝังจริย-
ธรรมที่เสนอโดยนักการศึกษาและนักจิตวิทยาที่แตกต่างกัน 4 วิธี เพื่อประกอบการพิจารณา
สำหรับการนำไปใช้ในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่นักเรียนได้ด้วยวิธีดังต่อไปนี้คือ

1. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการกระจ่างค่านิยม (Value Clarification ย่อว่า VC)
เป็นวิธีสอนจริยธรรมที่ใช้กันอย่างกว้างขวางในประเทศสหรัฐอเมริกา และในประเทศไทยก็มีผู้ให้ความสนใจไม่ใช่น้อย

แนวความคิดพื้นฐานและวิธีปลูกฝังจริยธรรม ถือว่าค่านิยมคือหลักการประพฤติปฏิบัติคนต่อสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลถือว่าดีงามถูกต้องและควรแก่การยึดถือ มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเองว่าหลักการประพฤติปฏิบัติของตนเองต่อสิ่งต่าง ๆ เป็นอย่างไร และหลักการที่ดีที่ถูกที่ควรตามธรรมชาติของตนเองเป็นอย่างไร เป็นการช่วยให้นักเรียนเกิดความกระจ่างในความเชื่อ ในทัศนคติ ในพฤติกรรม และในความรู้สึกของตนเอง หน้าที่ของครูในการปลูกฝัง คือการชี้แนะหรือจัดการให้มีการชี้แนะเพื่อให้นักเรียนเกิดการจุกคิดขึ้นมาว่า ความเชื่อ ทัศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึกของตนเองที่มีต่อสิ่งหนึ่ง ๆ นั้นเป็นไปตามเกณฑ์ของกระบวนการของค่านิยมหรือไม่

2. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยเหตุผล (Moral Reasoning ย่อว่า MR)

แนวความคิดพื้นฐานและวิธีปลูกฝังตามธรรมชาติของทฤษฎี MR ที่เสนอโดยโคลเบอร์ก นั้นการปลูกฝังจริยธรรมคือการพัฒนาผู้เรียนให้มีกฎเกณฑ์การตัดสินความถูกต้องด้วยเหตุผลในระดับสูง และอย่างน้อยก็ให้อยู่ในระดับกฎเกณฑ์สังคม ตามธรรมชาตินี้การพัฒนาจริยธรรมไม่อาจกระทำด้วยการสอน ไม่อาจกระทำด้วยการแสดงตัวอย่างให้ดู และไม่อาจกระทำด้วยวิธีการเรียนรู้ต่าง ๆ จริยธรรมสอนกันไม่ได้ จริยธรรมพัฒนาขึ้นมาด้วยการนึกคิดของแต่ละคนตามลำดับขั้นและตามระดับพัฒนาการทางปัญญาซึ่งผูกพันกับอายุ การพัฒนาจริยธรรมกระทำได้ด้วย การเปิดโอกาสให้บุคคลได้รับรู้ธรรมชาติของผู้อื่น ซึ่งมีจริยธรรมอยู่ในขั้นที่สูงกว่า 1 ขั้น และเปิดโอกาสให้บุคคลทดลองแสดงบทบาทของผู้อื่น โดยเฉพาะบทบาทผู้อื่นที่มีต่อบุคคลนั้น เพื่อให้มีโอกาสประสพกับธรรมชาติที่ขัดแย้งกับความคิดทางจริยธรรมเดิมของตน ในช่วงที่เกิดความขัดแย้งนี้ หากมีการชี้แนะที่เหมาะสม ก็จะช่วยให้บุคคลพัฒนาเหตุผลทางจริยธรรมให้สูงขึ้นได้ กิจกรรมที่เป็นหัวใจของการพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎี MR ก็คือ การอภิปรายแลกเปลี่ยนธรรมชาติ ในการปลูกฝังจริยธรรมในชั้นเรียน การอภิปรายจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด

3. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification ย่อว่า BM)

แนวความคิดพื้นฐานและวิธีปลูกฝังจริยธรรม เชื่อว่าพฤติกรรมของคนเราถูกควบคุมโดยเงื่อนไขการเสริมแรงและเงื่อนไขการลงโทษ หากต้องการปลูกฝังพฤติกรรมใดก็ต้องจัดเงื่อนไขต่างๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นได้รับแรงเสริม และถ้าหากต้องการลดพฤติกรรมใดก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นไม่ได้รับแรงเสริม หรืออาจได้รับการลงโทษด้วยก็ได้ แต่ควรใช้เงื่อนไขการเสริมแรงมากกว่าเงื่อนไขการลงโทษ เพราะการลงโทษอาจทำให้เกิดผลเสีย เช่น การลี้ภัย การหลีกเลี่ยง ตลอดจนการต่อต้าน

4. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning ย่อว่า SL)

แนวความคิดพื้นฐานและวิธีปลูกฝังจริยธรรม ถือว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเอง ส่วนหนึ่งเกิดจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นเป็นการเรียนรู้ด้วยการสังเกต และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากการฟังคำบอกเล่าและการอ่านสารบบนทึกของผู้อื่น การเรียนรู้ประเภทหลังนี้ช่วยให้มนุษย์มีความรู้ว่าจะอะไรคืออะไรอย่างกว้างขวางและอย่างรวดเร็ว หลักสำคัญของการปลูกฝังจริยธรรมตามวิธีนี้คือ การจัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งได้แก่ตัวอย่างและคำบอกให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อว่าพฤติกรรมอะไรนำไปสู่ผลกระทบอะไร และผลกระทบนั้นน่าปรารถนาเพียงไร การจัดเงื่อนไขสิ่งแวดล้อมทางสังคมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จริยธรรมนี้จะต้องจัดให้มีความสอดคล้องกันทั้งประสบการณ์ตรงและอ้อม ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ผู้ที่ไม่อาจทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีของการประพฤติปฏิบัติ ก็ไม่ควรเป็นผู้ปลูกฝังจริยธรรม จะเป็นที่ได้ก็แต่ตัวอย่างการประพฤตินิชอบที่ควรแก่การประนามเท่านั้น

(กาญจนา เวชยนต์, 2526 : 32 - 33)

พนัส หันนาคินท์ (2526 : 126) กล่าวถึง การปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรม ไว้ว่า ในการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรมที่มีลักษณะคงตัว เช่น เป็นที่ยอมรับกันโดยปราศจากข้อสงสัย หรือเป็นไปเพื่อความอยู่รอดของตัวเองและสังคมอันตัวเองเป็นสมาชิกอยู่ ซึ่งจำเป็นจะต้องรีบปลูกฝังให้นักเรียนนั้น มีขั้นตอนอยู่ 3 ขั้นตอน คือ

1. สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ค่านิยมหรือจริยธรรมนั้น
2. ให้ความรู้ถึงองค์ประกอบและวิธีการปฏิบัติตัวให้เป็นไปตามค่านิยม และจริยธรรมนั้น ๆ

3. ให้มีการปฏิบัติตามความนิยมหรือจริยธรรมนั้น ๆ และหากเป็นไปได้ก็ควรพยายามปลูกฝังให้เป็นนิสัยประจำตัวต่อไป

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังจริยธรรม ได้เสนอหลักสูตรปลูกฝังความดี 10 ประการ ดังนี้

1. ให้มีความสำนึกในเอกราชชาติ เกียรติ วินัย และกล้าหาญ
2. ให้มีความซื่อสัตย์สุจริต และหิริโอตตปัสสะ
3. ให้มีความกตัญญูกตเวที
4. ให้มีความเข้มแข็ง ขยันหมั่นเพียร และอดทน
5. ให้มีความรู้จักรับผิดชอบ และรู้จักหน้าที่
6. ให้มีความสุภาพอ่อนโยน และมารยาทอันดีงาม
7. ให้มีใจกว้างขวาง รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
8. ให้มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละ
9. ให้มีความเป็นระเบียบในการงาน และความคิด
10. ให้มีความสามัคคี รู้จักแพ้รู้จักชนะ และรู้จักขอร้อง และให้อภัยกัน

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของจริยธรรมที่ควรปลูกฝังและพัฒนาให้เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยกำหนดค่านิยมพื้นฐาน 6 ประการ เพื่อให้ประชาชนในชาติร่วมกันสร้าง ปลูกฝัง และปฏิบัติตาม ดังนี้

1. การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ
2. การประหยัดและออม
3. การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย
4. การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา
5. ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

(ประกาศรี สีนอ้าไพ, 2540 : 67 - 68)

วิทย์ วิศทเวทย์ (2523 : 28) เน้นว่าการปลูกฝังจริยธรรมควรให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวันของมนุษย์ ซึ่งจำแนกออกเป็นดังนี้คือ

1. ชีวิตทางกายภาพ และชีวภาพ
2. ชีวิตทางสังคม
  - 2.1 ทางเศรษฐกิจ
  - 2.2 การปกครอง
  - 2.3 ทางความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

(นิพนธ์ ศิริสานต์, 2530 : 14 - 15)

วิธีการปลูกฝังและส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรม

การปลูกฝังจริยธรรมเป็นกระบวนการทางการศึกษา สถาบันที่ทำหน้าที่ปลูกฝังจริยธรรมและส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมได้แก่ สถาบันต่าง ๆ ในสังคม เช่น ครอบครัว โรงเรียน สถาบันทางศาสนา และสื่อมวลชน เป็นต้น สถาบันเหล่านี้มีลักษณะและวิธีการในการปลูกฝังจริยธรรมที่แตกต่างกันออกไป เป็นต้นว่าครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมแรกที่ทำหน้าที่ปลูกฝังและถ่ายทอดจริยธรรมให้แก่สมาชิกในปฐมวัย หรืออาจทำหน้าที่นี้ไปจนกระทั่งสมาชิกผ่านพ้นไปถึงวัยผู้ใหญ่ด้วย โดยเหตุที่ครอบครัวให้การเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิด ให้ความรักความอบอุ่น รวมทั้งมีวิธีการลงโทษและให้รางวัลแก่สมาชิก จึงทำให้มีอิทธิพลในการปลูกฝังจริยธรรมเป็นอย่างมาก แต่ทุกครอบครัวก็มีวิธีทำหน้าที่นี้ได้เหมือนกัน ความแตกต่างมีสาเหตุมาจากความแตกต่างด้านอื่น ๆ ประกอบด้วยเช่น เศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อ พื้นฐานทางการศึกษา ฯลฯ ส่วนทางด้านสถาบันโรงเรียน นอกจากจะสอน วิชาชีฟต่าง ๆ ให้แก่นักเรียนแล้ว โรงเรียนยังทำหน้าที่ปลูกฝังจริยธรรมให้แก่สมาชิกในสังคมต่อจากสถาบันครอบครัวและมีวิธีการแตกต่างไปจากครอบครัวคือ โรงเรียนปลูกฝังจริยธรรมโดยมีหลักสูตรบทเรียนแน่นอน มีวิธีปลูกฝังถ่ายทอดและการประเมินผลที่เป็นระบบ จึงเท่ากับเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่เฉพาะสถาบันหนึ่งในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่สมาชิกของสังคม

ในกรณีสถาบันศาสนา ซึ่งถือได้ว่าเป็นสถาบันที่รับผิดชอบโดยตรง ในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่สมาชิกในสังคม แต่บางครั้งสถาบันนี้หาได้มีบทบาทและอิทธิพลในการปลูกฝังและเสริมสร้างการพัฒนาจริยธรรมเพียงพอและเท่าที่ควรไม่ สถาบันอีกสถาบันหนึ่งที่มีอิทธิพล

สำคัญ และเป็นไปในทางอ้อมในการมีส่วนร่วมปลูกฝังจริยธรรม และเสริมสร้างการพัฒนาจริยธรรมคือสื่อมวลชน สื่อมวลชนสามารถทำหน้าที่นี้ได้รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ แต่โดยเหตุที่สื่อมวลชนมีหน้าที่อื่นการทำหน้าที่จึงถูกละเลย และไม่ได้ใช้ประโยชน์ในด้านนี้เท่าที่ควรจะได้

(บุปผา นวลละออง, 2526 : 20)

จริยธรรมที่จำเป็นในสังคมไทย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานคุณธรรมแก่ประชาชนในวาระฉลองครบรอบ 200 ปี กรุงรัตนโกสินทร์ (พุทธศักราช 2525) ซึ่งเป็นคุณธรรมอันควรแก่การปฏิบัติ 4 ประการคือ **ประการที่หนึ่ง** การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม **ประการที่สอง** การรู้จักข่มใจตนเองฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น **ประการที่สาม** การอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะประพฤติล่วงความสัตย์สุจริตไม่ว่าจะด้วยประการใด และ**ประการที่สี่** การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของงานเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง ในปีเดียวกันนี้รัฐบาลก็มีนโยบายส่งเสริม และปลูกฝังวัฒนธรรมโดยเน้นให้ยึดถือและปฏิบัติค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการคือ **ประการที่หนึ่ง** การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ **ประการที่สอง** การประหยัดและออม **ประการที่สาม** การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย **ประการที่สี่** การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา **ประการที่ห้า** ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

เกี่ยวกับจริยธรรมที่จำเป็นในสังคมไทยนั้น กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2525 : 4 - 5) กล่าวถึงจริยธรรมที่ควรปลูกฝังสำหรับสังคมไทยไว้ 8 ประการคือ การใฝ่สัจจะ หรือใฝ่สัจธรรม การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา เมตตา-กรุณา สติ-สัมปชัญญะ ไม่ประมาท ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร นิริ-โอดตบปะ โดยให้คำอธิบายของจริยธรรมแต่ละด้านว่า การใฝ่สัจธรรม เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการยึดถือความจริง ยอมรับความจริง เชื่อหรือศรัทธาในสิ่งที่มีเหตุผลหรือในสิ่งที่มีหลักฐานข้อมูลรองรับ และสามารถพิสูจน์ตรวจสอบได้ การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาเป็นค่านิยมเกี่ยวกับการใช้กระบวนการค้นหาความรู้ ความจริง หรือทางออกอย่างมี

เหตุผลเหมาะสม เพื่อแก้ปัญหาหรือข้อขัดแย้งหรือข้อยุ่งยากต่าง ๆ ที่เผชิญอยู่ ความเมตตา กรุณา เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการเสียสละสิ่งของ กำลังกาย ความคิด หรือผลประโยชน์ส่วนตน ให้กับผู้อื่น นิยมการเอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่น กล่าววาจาเหมาะสม สติสัมปชัญญะ เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการระลึกรู้ตัวเสมอว่าตนกำลังทำสิ่งใด มีความพร้อมตื่นตัวในการรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่าง ฉับไว ความไม่ประมาทเป็นค่านิยมเกี่ยวกับการวางแผน มีการเตรียมพร้อม มีการคาดการณ์ ได้ถูกต้อง ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการมีความพอใจในหน้าที่การงานของตน มีใจจดจ่อกับงาน มีความเพียรพยายาม มีการไตร่ตรองปรับปรุงงาน ส่วนประการสุดท้ายคือ หิริ-โอตตปปะ เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับความละอาย เกรงกลัว ไม่ปรารถนาต่อการประพฤติชั่ว หรือสิ่งที่ผิดไปจากศีลธรรมและมาตรฐานความดีงาม เลือกปฏิบัติเฉพาะสิ่งที่ถูกต้องดีงาม และ กระมล ทองธรรมชาติ (2529 : 80 - 82) ได้กล่าวถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่ประชาชนเคยยึดถือ และถ่ายทอดสืบต่อกันมา ซึ่งควรแก่การปลูกฝังให้แก่ประชาชนต่อไป อันจะทำให้ประชาชนไทย สามารถบำเพ็ญตนเป็นพลเมืองดีของชาติได้อย่างสมบูรณ์พร้อม มีมากมายหลายประการแต่ที่ ควรกล่าวถึงมี 10 ประการคือ การมีวินัย ความนิยมการปกครองระบบประชาธิปไตย ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความซื่อสัตย์สุจริต การเสียสละเพื่อส่วนรวม ความสามัคคี ความกล้าหาญ การไม่โลภไม่ขโมย การละอายและเกรงกลัวในการกระทำชั่ว ความเชื่อมั่นในตนเอง

เกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชนในด้านจริยธรรมนั้น คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดนโยบายไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544) ว่าสังคมไทย ในอนาคตพึงอนุรักษ์และพัฒนาศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมไทย พัฒนาค่านิยมของสังคมให้เป็น สังคมที่ประหยัด เชิดชูคุณธรรม พิทักษ์ผลประโยชน์ส่วนรวม มีจิตใจที่ดีงาม มีความเอื้ออาทร เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ให้โอกาสและพิทักษ์สิทธิคนที่ด้อยโอกาส มีระเบียบวินัย ยอมรับเหตุและผล รักษากฎเกณฑ์ของสังคม และมีจริยธรรมในการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ การศึกษาพึงมุ่ง พัฒนาคนที่สมดุลทั้งด้านปัญญา จิตใจ และสังคม ทั้งในระดับความคิด ค่านิยม และพฤติกรรม โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้และขีดความสามารถเชิงสังคม ให้มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม ทำงานด้วยความอดทนมากกว่าการหวังผลสำเร็จด้วยวิธีลัดที่ขาด คุณภาพ ยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่แต่ละคนนับถือ

(คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540 : 23 - 25) และกรมศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องโดยตรงและมีบทบาทในการปลูกฝังจริยธรรมให้กับพลเมืองนั้น ได้เล็งเห็นความสำคัญที่จะสร้างคุณลักษณะของพลเมืองให้มีคุณธรรม บุคลิกลักษณะ อุปลินัย และพฤติกรรมให้เป็นคนดีมีศีลธรรม จึงได้เสนอคุณลักษณะที่จำเป็นต้องปลูกฝังให้กับคนไทยคือ มีวินัย มีความซื่อสัตย์ สุจริตและยุติธรรม ชยัน ประหยัดและยึดมั่นในสัมมาชีพ สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบ ต่อสังคมและประเทศชาติ รู้จักคิดริเริ่ม วิจารณ์และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล กระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีพละทานมีสมบุรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ รู้จักพึ่งตนเองและมีอุดมคติ มีความภาคภูมิใจและรู้จักทำนุบำรุง ศิลปะ วัฒนธรรมและทรัพยากรของชาติ มีความเสียสละ เมตตาอารี กตัญญูกตเวที กล้าหาญ และอดทน (กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ 2521 : 1)

เมื่อพิจารณาจริยธรรมที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าจริยธรรมที่จำเป็นจะต้องปลูกฝังให้เป็นคุณลักษณะของคนไทยในปัจจุบันได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรม ความขยันหมั่นเพียร ความมีวินัย ความเสียสละ ความสามัคคี ความเมตตา-กรุณา ความเชื่อมั่นในตนเองและมีเหตุผล ความกตัญญูกตเวทีและการประหยัด (ถนอม เลขาพันธ์, 2532 : 22 - 23)

จริยธรรมที่ต้องการในโรงเรียน

จากการประชุมคองเกรสแห่งสมาคมการศึกษาเปรียบเทียบทั่วโลก ครั้งที่ 4 ระหว่างวันที่ 7 - 10 กรกฎาคม 2523 ศาสตราจารย์เบอร์นาร์ด ดิลเจอร์ ได้กล่าวว่า มนุษย์เราควรมองโลกในแง่ที่เป็นหน่วยหนึ่งในอวกาศที่มีค่ายิ่ง เราจึงมีหน้าที่ต้องรักษาสันติภาพและความปลอดภัยในโลกเพื่อให้โลกคงอยู่ต่อไป เรามีความเห็นว่าการสอนจริยธรรมควรจะคำนึงถึง การสร้างลักษณะเฉพาะบุคคลที่ดี การติดต่อกันในสังคมตามความต้องการของสังคม การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างสันติ และศาสตราจารย์พิจิตตะ ให้ความเห็นที่โรงเรียนจำเป็นต้องมีบทบาทในการสอนจริยธรรมให้มากขึ้นและเราสามารถจะหาค่านิยมร่วมทางจริยธรรมที่แต่ละคนควรจะมียึดถือได้ อาทิเช่นที่เฮมิซิงและมาร์แรท ได้เสนอไว้คือ การยอมรับนับถือบุคลิกภาพเฉพาะบุคคล มีความรัก

ไวต่อความรู้สึก เห็นอกเห็นใจกัน รู้จักยกโทษให้กัน มีความซื่อสัตย์ มีความรักจริง รับผิดชอบ การกระทำของตน มองความจำเป็นของผู้อื่นและเต็มใจร่วมมือหรือเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีความกล้าหาญและอดทน มีใจกว้างยอมรับฟังผู้อื่น เห็นใจและช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอหรือตกยาก มีส่วนร่วมในการยกระดับมนุษยชาติ (ธำรง ชูทัพ 2528 : 51 - 54) จึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะต้องพยายามปลูกฝังคุณสมบัตินี้ดี เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติ

พนัส หันมาคินท์ (2523 : 114 - 119) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ควรจะปลูกฝังให้นักเรียน 5 ประการด้วยกันคือ ประการที่หนึ่ง เป็นความยึดมั่นในวัฒนธรรมและค่านิยมอันดีงามของไทย เป็นผู้มีระเบียบวินัย รู้จักสิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย รู้จักความสามัคคีในหมู่คณะระหว่างกลุ่มชนในชาติ ยึดมั่นในคำสอนศาสนา มีความขยันมานะอดทนในการประกอบอาชีพอันสุจริต รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความกตัญญู กตเวทิต่อผู้มีพระคุณ ประการที่สอง เป็นการพัฒนาสมรรถภาพส่วนบุคคล มีร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ มีความเป็นเสรีในการคิดสร้างสรรค์ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักพึ่งตนเอง

พุทธศาสนากับการส่งเสริมและปลูกฝังจริยธรรม

พระเมธีธรรมาภรณ์ กล่าวไว้ว่า กระบวนการที่จะสอดใส่จริยธรรมเข้าในตัวมนุษย์ คือ การเรียน การสอน ในการสอนจริยธรรมนี้พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ ดังนี้ :

1. สังวรณ (ระวังมิให้เกิดความชั่ว)

เมื่อสอนเกี่ยวกับจริยธรรม ต้องสอนว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำให้มีความระวังใครที่ยังไม่เคยทำความชั่วให้เกิดสังวรณไว้ ในโรงเรียนเด็กประมาณ 90% เป็นเด็กดี การที่ทางโรงเรียนนิมนต์พระมาเทศน์ และมีครูสอนจริยธรรม ทำให้เด็กเกิดสังวรณระวังไม่ให้ตัวเองทำชั่ว ถ้าไม่มีการสอนไม่มีการบอกกันเลยเด็กอาจจะทำผิดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เพราะอยากลองหรือมีเพื่อนมาชวน คนบางคนทำชั่วเพราะไม่รู้ว่ามีผิด เราต้องสอนให้พึงสังวรณหรือไม่ควรกระทำ

เด็กที่เรียนอยู่ในชั้นตั้งแต่ ป.1 - ป.4 ไม่ได้ทำความผิดหรือทำชั่วต่าง ๆ เป็นผลจากที่เราสอน โดยที่มีครูคอยสอน พ่อ-แม่คอยบอก ทำให้เด็กเกิดการหึงสังวรณ์ คือระวังไม่ทำความชั่ว

2. ปหานะ (ละเว้นในสิ่งที่ผิด)

ถ้าบางกลุ่มทำผิดหรือเริ่มทำผิดอาจจะมีผลก็คือ จะเกิด ปหานะ ละเว้นในสิ่งที่เขาทำ การเลิกลงสูบบุหรี่หรือยาเสพติด ถือเป็นผลของการสอน บางที่ไม่ต้องสอนมาก หรือสอนให้เห็นถึงโทษภัยของบุหรี่อาจจะทำให้เด็กเลิกกระทำในสิ่งที่ไม่ดีนั้นได้

3. ภาวนา (การทำดี เกิดกำลังใจ)

ภาวนาคือการลงมือทำความดี เกิดกำลังใจ ได้ยินครูพูด ได้เห็นแม่แบบที่ดี เด็กที่ขยันและประสบความสำเร็จเขาจะเกิดกำลังใจอยากจะเลียนแบบ เพราะสิ่งที่ครูสอนคือมาตรฐานเป็นเกณฑ์ในการวัดว่าสิ่งที่ประสบความสำเร็จต้องกระทำเช่นนี้ คนเก่งในโลกเขาทำอย่างนี้ เด็กเกิดกำลังใจว่า ต่อไปเราอยากจะเป็นคนเก่งต้องเริ่มเรียน รับผิดชอบ เริ่มมีระเบียบวินัย นี่คือภาวนาซึ่งก็คือการลงมือปฏิบัติซึ่งเป็นผลในทางบวก (Positive) แต่สิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายในทางลบ (Negative) ถ้ายังไม่ทำก็อย่าไปลงคือการสังวรณ์ ถ้าทำแล้วเลิกคือ ปหานะ เมื่อไม่ทำชั่วแล้วก็กลับมาในทางดี ภาวนาก็เริ่มเกิดขึ้น

4. อนุรักษณา (รักษาความดี)

ความดีอยู่ที่ตัวเอง อย่างเกลือที่รักษาความเค็ม คนเราทำอะไรแล้วไม่บอกไม่ย้ำ คนเราจะไม่รู้ แต่ถ้ามีคนคอยย้ำเตือนเป็นแม่แบบจะเกิดกำลังใจ การให้กำลังใจแก่คนที่ทำความดี โดยให้รางวัลมิใช่เป็นเรื่องที่ออกนอกศูนย์กลาง แต่เป็นการเสริมให้เขาอยู่ในสังคม เพราะฉะนั้น การเทศน์การสอนอย่างใดอย่างหนึ่งก็ใช้ได้

พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติครบทั้ง 4 ข้อ ดังนี้

1. สังวรณ์ ระวังมิให้เกิดความชั่ว
2. ปหานะ ละเว้นในสิ่งที่ผิด
3. ภาวนา ทำความดี
4. อนุรักษณา รักษาความดี

การสอน 4 ข้อดังกล่าวข้างต้น จะสอนให้ครบทั้ง 4 ข้อหรือสอนอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี ได้ผลทั้งสิ้นเพราะมีการเปลี่ยนแปลงทำให้คนเป็นคนดี เกิดการพัฒนาขึ้น

การพัฒนาด้วยธรรมะมีขั้นตอนคือต้องมีทฤษฎีพื้นฐาน อาจจะเรียกว่าเป็นรากฐานของจริยธรรม มนุษย์พัฒนาเพื่อไปไหน ในทางพุทธศาสนาคือทำให้ใจสูง ให้มีคุณธรรม จริยธรรม ให้เป็นคนดีในสังคม ถ้าสูงสุดก็คือลลิตกิลเลสใจทำให้ผ่อนคลาย ให้มีแต่คุณธรรมเต็มในจิตใจ ให้ฝ่ายดีชนะฝ่ายชั่ว สรุปแล้วให้มีการพัฒนาใน 4 ด้าน คือ

1. พัฒนากาย คือการพัฒนาในด้านกาย
2. ศิลภาวนา คือการพัฒนาศีล ด้านสังคมการอยู่ร่วมกันในสังคมให้มีความสุข
3. จิตภาวนา คือการพัฒนาจิตให้มีความสุข มีคุณภาพ และสมรรถภาพ
4. ปัญญาภาวนา คือการพัฒนาปัญญา ให้มีความถูกต้อง

มนุษย์ที่สมบูรณ์มีการพัฒนาที่เรียกว่า นุรณการ 4 ด้าน คือ ศีล กาย จิต ปัญญา นี่คือภาพสมบูรณ์ที่เราต้องการให้มนุษย์พัฒนาไป

สังคมคือศีล ศีลคือสิ่งที่ทำให้เราอยู่ร่วมกัน จรรยาบรรณเป็นสิ่งที่ร่วมกันในสังคม ในอาชีพ ศีลธรรม และจริยธรรมต่างกันอย่างไร

จริยธรรม มาจากคำว่า จริยะ หมายถึง ความประพฤติหรือควรประพฤติธรรมะ ถือหลักการหรือคำสอน จริยธรรมก็คือหลักการที่ควรประพฤติ เป็นหลักแห่งความประพฤติที่ ดีงาม เพื่อประโยชน์สุขแห่งตนเองและสังคม ถ้าใครมีจริยธรรมก็จะมีมีความสุขและคนอื่นก็มี ความสุขด้วย

หลักแห่งความประพฤติที่ดีงามนี้ที่คลุมทางกายและใจ มาจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

1. ศาสนา
2. กฎหมาย
3. ขนบธรรมเนียมประเพณี
4. หลักปรัชญา

ครูที่จะสอนลูกศิษย์ คือครูที่รู้จักลูกศิษย์ รู้ประวัติ รู้ใจ พระพุทธเจ้าแบ่งคนเป็น 4 ประเภทคือ

1. ดอกบัวที่พ้นน้ำ
2. ดอกบัวที่อยู่เสมอน้ำ
3. ดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ
4. ดอกบัวที่อยู่ในโคลนตม

การเป็นคนดีมีศีลธรรม จริยธรรม ถ้าวิเคราะห์ก็มาจาก

1. หลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ
2. เป็นนิสัย
3. ไม่สบายใจที่จะทำผิด มีคุณธรรม

การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมลงไปในชีวิต ระบบการศึกษาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมได้ ต้องลึกลงไปถึงจิต คือคุณธรรม ซึ่งเป็นแนวคิดให้ยึดเป็นหลักของชีวิต

(มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2534 : 18 - 21)

การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ควรเป็นหน้าที่ของใคร

วิลโลว์ ตั้งจิตสมคิด (2530 : 12) ได้กล่าวถึงการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมว่าควรเป็นหน้าที่ของใคร ดังนี้

สภาพปัจจุบันความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีได้รุดหน้าไปอย่างรวดเร็วประกอบกับวัฒนธรรมทางตะวันตกได้หลั่งไหลเข้าสู่สังคมไทยอย่างหลากหลาย และรวดเร็วในทุกรูปแบบ การเปลี่ยนแปลงมักจะออกมาในรูปแบบของความเจริญทางด้านวัตถุมากกว่าความเจริญด้านศีลธรรมและจิตใจ เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมอยู่ในลักษณะที่ไม่สมดุลกันจะก่อให้เกิดปัญหาและความวุ่นวายตามมา เช่น การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น การเอาัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยนับวันก็จะกว้างออกไปทุกที อาชญากรรมในรูปแบบต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย เหล่านี้เป็นจุดเสื่อมของคุณธรรม จริยธรรมของคนนั่นเอง

การพัฒนาประเทศจะบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ได้หรือไม่ก็ขึ้นกับคุณภาพของคนในประเทศ คุณภาพของคนนั้นย่อมต้องมีลักษณะนิสัยคุณธรรม จริยธรรมที่ดีเป็นสิ่งสำคัญ แม้จะมีความรู้สูงแต่จิตใจไม่พัฒนา ก็จะนำความรู้ไปใช้ทำให้เป็นภัยต่อสังคมกว่าผู้ที่มีความรู้น้อยกว่า

ดังนั้น การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่เด็กและเยาวชนนั้น ควรเริ่มต้นที่บ้าน เป็นสำคัญเพื่อเป็นการปูพื้นฐาน จะเห็นว่าวันหนึ่งมี 24 ชั่วโมง เรียน 8 ชั่วโมง นอน 8 ชั่วโมง นั่งรถเมย์ไปโรงเรียน ไป-กลับในกรุงเทพฯ 4 ชั่วโมง (เมื่อรถติด) อีก 4 ชั่วโมง อยู่บ้าน พ่อ แม่ เคยพูดคุยเรื่องทุกอย่างของลูกถึง 30 นาทีหรือไม่ บางครั้งเด็กอาจจะรู้สึกไม่อิสระ เช่น การให้เข้าเรียนตั้งแต่อายุน้อย และเริ่มเรียนพิเศษเรื่อยมาเป็นการวัดความรู้ให้แก่เด็กและเยาวชน โดยพวกเขาอาจจะไม่เต็มใจ แต่ก็ไม่กล้าที่จะพูดและตัดสินใจใด ๆ เพราะได้รับการปลูกฝังให้ฝ่ายเดียว

ด้วยเหตุนี้ พ่อ แม่ ควรจะทบทวนบทบาทของตนเอง เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชน ได้แสดงความคิดเห็น และพ่อ แม่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูก หากทำได้เด็กจะประสบความสำเร็จในชีวิตเบื้องต้นไปแล้วครึ่งหนึ่ง

โรงเรียนเป็นแหล่งที่สองรองจากบ้านที่มีส่วนในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน โดยเฉพาะครู อาจารย์ นับได้ว่าเป็นหัวใจในบรรดาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษา เพราะครู อาจารย์เป็นผู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการเรียนรู้ในตัวผู้เรียนถึงแม้จะมีปรัชญาการศึกษา หลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การสอน สื่อการสอน การวัดผลและประเมินผลที่เหมาะสมสอดคล้องกับการดำรงชีวิตของผู้เรียนในปัจจุบันก็ตาม แต่สิ่งเหล่านี้ย่อมไร้ความหมายถ้าครูไม่นำไปใช้หรือปฏิบัติ

ดังนั้น ครู อาจารย์จึงมีบทบาทที่สำคัญต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมรองจากทางบ้าน จากงานวิจัยเรื่อง “ศึกษายุทธศาสตร์ของครูอาจารย์ ในการปลูกฝังค่านิยมเชิงจริยธรรมให้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร” ซึ่งผู้เขียนทำการวิจัยพบว่า ครู อาจารย์

มีบทบาทมากในการปลูกฝังค่านิยมเชิงจริยธรรม ในด้านการมีวินัยในตนเอง คือ การอบรมเรื่องระเบียบวินัยให้แก่นักเรียนเป็นประจำสัปดาห์

ในด้านการมีศีลจะ ครู อาจารย์จะปฏิบัติตัวเป็นตัวอย่างให้แก่นักเรียนในเรื่องการรักษาสัญญา และในด้านการประหยัด ครู อาจารย์จะเก็บวัสดุที่เหลือใช้ด้วยการทำความสะอาดและเก็บวัสดุเหล่านี้ไว้ใช้ในครั้งต่อไป และอบรมในด้านการใช้จ่าย จะเห็นได้ว่าครู อาจารย์มีความสำคัญอย่างมากต่อการปลูกฝังค่านิยมในด้านคุณธรรมและจริยธรรมเด็ก และเยาวชนจะเลียนแบบครู อาจารย์ โดยที่เด็กคิดว่าเป็นสิ่งที่ดีสำหรับพวกเขาที่จะต้องปฏิบัติ

ดังนั้น ครู อาจารย์จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กในทุกวิชาที่สอนและเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องกระทำไม่ว่าครู อาจารย์ท่านนั้นจะสอนวิชาใดก็ตาม

และผู้เขียนยังได้ทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง “ปัญหาการปลูกฝังและเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่นักศึกษาตามทรรศนะของอาจารย์สถาบันราชภัฏ ในกลุ่มรัตนโกสินทร์” พบว่า ปัญหาการปลูกฝังและเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่นักศึกษาที่เป็นปัญหามากคือ ปัญหาด้านความประพฤติปฏิบัติของครู อาจารย์ ปัญหาด้านสภาพสังคมภายในและภายนอกสถาบัน และปัญหาจากสื่อมวลชน ด้วยเหตุนี้ครู อาจารย์จึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการช่วยสร้างให้เด็กเป็นคนดีมีคุณธรรม คอยชี้แนะเพื่อให้เด็กได้ข้อมูลที่ดี และถูกต้องเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ

นอกจากนั้น สถาบันการเมืองก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่จะช่วยในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนด้วยเช่นกัน เพราะผู้นำไม่ว่าจะเป็นฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายค้านก็ตามย่อมมีส่วนร่วมในเรื่องนี้อย่างยิ่ง เพราะผู้ใหญ่จะเป็นแบบอย่างที่ดีที่让孩子ได้ปฏิบัติตาม

หากผู้ใหญ่ขาดคุณธรรมจริยธรรมแล้วเด็กและเยาวชนเหล่านี้ก็จะถือเป็นแบบอย่าง ดังนั้น ผู้ใหญ่ควรคิดก่อนทำเพราะการกระทำในวันนี้จะเป็นผลในวันข้างหน้า และพึงระลึกเสมอว่าเด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า

ทุกๆฝ่ายควรมาร่วมกันปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนอย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านการปฏิบัติมากกว่าในด้านทฤษฎี

อุปสรรคในการปลูกฝังจริยธรรม

จริยธรรมตามหลักทางพุทธศาสนา หมายถึง การดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ ที่ถูกต้อง ดีงาม จึงเป็นการมองชีวิตทั้งชีวิต เมื่อจริยธรรมมีความหมายกว้างขวางครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้าน ปัญหาและอุปสรรคจึงมีหลายประการด้วย ผู้สอนจึงต้องทำความเข้าใจกับปัญหาเหล่านี้ คือ

1. การมองจริยธรรมเป็นเรื่องราวและกิจกรรมเฉพาะด้านหนึ่งของชีวิต หมายความว่า เป็นกิจกรรมหนึ่งต่างหาก ถ้ามองจริยธรรมอย่างนี้ก็จะก่อให้เกิดปัญหาเพราะเป็นการมองจริยธรรมตามแนวคิดทางอุตสาหกรรมของตะวันตก ที่แยกความชำนาญพิเศษเฉพาะทาง การปลูกฝังจริยธรรมจึงมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของครูจริยศึกษาโดยเฉพาะ ซึ่งโดยแท้จริงแล้วครูทุกคนมีหน้าที่สอดแทรกจริยธรรมในทุกสาขาวิชา เมื่อยกหน้าที่นี้แก่ครูจริยศึกษา ด้วยเวลาอันจำกัด และขาดความชำนาญ ทำให้เกิดปัญหาและมีอุปสรรคในการพัฒนาจริยธรรมแก่เยาวชนไทย

2. การมองจริยธรรมในแง่ความประพฤติ มองว่าจริยธรรมคือ ความเมตตา กรุณา ความกตัญญูกตเวที ความสุภาพอ่อนโยน ความเคารพนับถือ ฯลฯ ซึ่งถ้ามองเป็นรายการ ๆ อย่างนี้ ก็จะหาวิธีการฝึกเป็นเรื่อง ๆ ไป ทำให้มองผ่านความเป็นจริงของชีวิตที่ว่า ระบบชีวิตของมนุษย์ไม่สามารถแยกเป็นเรื่อง ๆ ทุกอย่างต้องสัมพันธ์กัน การจะพัฒนาฝึกฝนจริยธรรมที่แท้จริงนั้น จะต้องมองเห็นความสัมพันธ์หรือองค์ประกอบเหล่านี้ว่าหัวข้อจริยธรรมต่าง ๆ นั้น ทำงานสัมพันธ์กันอย่างไร ยกตัวอย่าง ถ้ามองความเจริญในรูปของมโนทัศน์ (Concept) ของนักผลิตแล้ว จะต้องมีความรักความพอใจ (ฉันทะ) ในการทำงาน ถ้ามีความรักงานขึ้นมาแล้วก็อยากทำงาน ความขยันหมั่นเพียรจะตามมา เมื่อขยันทำงานความอดทนก็เกิดขึ้น ความตรงต่อเวลาจะตามมา ความสำเร็จที่ต้องการไม่ได้บังเกิดผลในทันที ความซื่อสัตย์จึงบังเกิดด้วย เพราะฉะนั้นการมีจริยธรรมเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของคน สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จึงต้องมองหัวข้อความประพฤติในแง่ของลักษณะที่มีอยู่ในระบบความสัมพันธ์ และดูว่าจะโยงอะไรกัน จะทำอย่างไรจึงจะได้นำวิธีโยงให้สัมพันธ์กันนั้น ถ้าการพัฒนาจริยธรรมที่เป็นแกนหลักก็ได้ตัวหลักตามกรณีนั้น ๆ ในชีวิตจริงจริยธรรมอยู่เป็นขบวนไม่ได้อยู่โดด ๆ ยกตัวอย่างเช่น ต้องการฝึกให้คนมีกตัญญูกตเวที ถ้ามองเฉพาะตัวเป็นผู้ระลึกถึงคุณท่านแล้วก็ตอบแทน ก็มอง

ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลว่าจะทำอะไรให้ พ่อ-แม่ หรือครูอาจารย์ แต่ถ้ามองในแง่ของระบบชีวิตที่เป็นจริยธรรมทั้งหมด เป็นความสัมพันธ์ในระบบที่เป็นองค์รวมแล้ว ความกตัญญู กตเวทิตะที่สะท้อนไปถึงอะไร การระลึกถึงคุณงามความดีของผู้อื่น ทำให้มองเห็นว่า ผู้อื่นมีคุณความดีอะไรที่เป็นประโยชน์ การทำคุณความดีที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตทำได้อย่างไร เราจะถือเป็นตัวอย่างเพื่อปฏิบัติตนได้อย่างไรบ้าง ซึ่งสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ไม่ได้มองในแง่ของความประพฤติแง่เดียว

3. การมองจริยธรรมในด้านจิตใจเพียงด้านเดียวของชีวิต ดังได้กล่าวมาแล้วว่า จริยธรรมตามนัยแห่งพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องทั้งหมดของชีวิต จริยธรรมเป็นเรื่องการพัฒนาคนทางกาย ทางศีล ทางจิต และทางปัญญา หรือเรียกว่า พัฒนาทางกาย ทางสังคม ทางอารมณ์ และทางปัญญา กิจกรรมทุกอย่างสามารถมองในแง่ต่าง ๆ เห็นจริยธรรมได้หมดในกิจกรรมทุกอย่าง ในพฤติกรรมแต่ละครั้ง คนเราแสดงออกหรือทำอะไร มองในแง่จริยธรรมให้ชัดเจน

4. การมองจริยธรรมเป็นเรื่องสมมติ เป็นเรื่องของการที่สังคมหรือกลุ่มชนชั้นกำหนดขึ้นมา หมายความว่า ความดี ความชั่วเป็นเรื่องสมมติ ความดีความชั่วเป็นเรื่องของสังคมที่จะบัญญัติขึ้นมา สังคมหนึ่งบอกว่าอย่างนี้ดี ขณะที่อีกสังคมหนึ่งบอกว่าไม่ดี ถ้าคนคิดอย่างนี้แล้วจะมีปัญหาทางการพัฒนาจริยธรรม

5. การมองจริยธรรมในลักษณะจริยธรรมเทียม คือการประพฤติปฏิบัติเพื่อต้องการผลประโยชน์จากอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นระบบจริยธรรมเชิงธุรกิจ หมายความว่าในจิตใจที่แท้ไม่ได้มีจริยธรรม

6. การมองจริยธรรมไม่ทั่วในระบบชีวิต ระบบการดำเนินชีวิตของมนุษย์มีความสัมพันธ์กันกับสังคมและธรรมชาติ ถ้ามองข้ามอย่างหนึ่งอย่างใดไปก็จะทำให้เกิดโทษภัยกับสังคมมนุษย์ได้ เช่น ปัญหาสภาพแวดล้อมน้ำเสีย ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาสารพิษต่าง ๆ เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมทั้งทางด้าน กาย จิต สังคม และธรรมชาติ

7. การมองจริยธรรมขัดแย้งสวนทางกับความสุข ทำให้เกิดปัญหาได้ ทั้งนี้เพราะว่าจริยธรรมเป็นเรื่องเดียวกับความสุข ๆ มีบทบาทสำคัญต่อจริยธรรมอย่างมาก ถ้าต้องการให้เยาวชนมีความประพฤติดี ต้องทำให้เด็กมีความสุขด้วย การพัฒนาจริยธรรม คือการพัฒนา

ไปสู่ความสุข ทางพุทธศาสนาเครื่องวัดความก้าวหน้าทางจิตใจคือ

1) ความรำเริง	ความปราโมทย์
2) ความอิมใจ	ความปิติ
3) ความผ่องคลายใจ ไม่เครียด	ความประสันต์
4) ความสุข	ความมีสมาธิ

(พระธรรมปิฎก 2534, 4 - 10)

จากงานวิจัยของกรมวิชาการ เรื่อง “โครงการทดลองหารูปแบบที่มีประสิทธิผลต่อการเรียนการสอนจริยธรรม” ได้เสนอปัญหาในการสร้างเสริมจริยธรรม ดังนี้

1. ปัญหาที่เกี่ยวกับวิธีการฝึกอบรมที่จะทำให้นักเกิดความสุข ซึ่งโดยไม่รู้สึกรู้สึกรู้สึกว่าถูกบังคับ ซึ่งปัญหานี้อาจเนื่องมาจากตัวครูเองก็ยังไม่มีความเข้าใจหรือไม่รู้วิธีการในการฝึกอบรมว่า ควรจะดำเนินการอย่างไรจะได้ผล

2. ปัญหาที่เกี่ยวพันถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา กล่าวคือ เรายังคงเล็งใจว่าควรกำหนดจริยธรรมสากลขึ้นสั่งสอนอบรมเยาวชนโดยไม่ฝักใฝ่ศาสนาใด หรือจะใช้หลักจริยธรรมของศาสนาพุทธ ในแบบแรกจะทำให้คนไทยส่วนใหญ่ขาดโอกาสเรียนรู้พุทธศาสนาของตนซึ่งจะทำให้สามารถแก้ปัญหาของตนเองและสังคม และในแบบหลังจะก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือไม่ เพียงไร (กรมวิชาการ 2527, 61)

(อารมณี ฉนวนจิตร, 2539 : 22 - 25)

โดยสรุป จะเห็นได้ว่าคุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญต่อบุคคล สังคม และประเทศชาติ การเสริมสร้างและปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม จึงเป็นงานที่สำคัญอย่างยิ่ง เป็นบทบาทร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้บริหารในฐานะผู้กำหนดนโยบาย บิดามารดา ในฐานะหัวหน้าครอบครัวผู้อบรมเลี้ยงดูบุตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งครู อาจารย์ในฐานะที่โรงเรียนเปรียบเสมือนบ้านที่สองของเด็ก และครู อาจารย์มีบทบาทในการอบรมสั่งสอนเด็กอย่างใกล้ชิด และในส่วนของเด็กพิเศษ ซึ่งก็ย่อมจะต้องได้รับการเสริมสร้าง ปลูกฝัง และให้เด็กได้พัฒนาจิตใจที่เทียบพร้อมด้วยความมีคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่กันไปกับการฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกาย และสติปัญญา นั่นคือ ภารกิจที่สำคัญของครูการศึกษาพิเศษ